
УДК 331.53:338.124.4

*Л.С. ЛІСОГОР,
доктор економічних наук, завідувач відділу
Інституту демографії та соціальних досліджень
НАН України*

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світового економічного простору розвиток освіти стає одним з найвагоміших чинників підвищення конкурентоспроможності національних економік. Формування інноваційного суспільства потребує поліпшення якості людського потенціалу, що передбачає, у першу чергу, підвищення освітнього рівня населення, посилення його сприйнятливості до новачій та поширення технічних нововведень. Однак збереження диспропорцій структури підготовки кадрів в Україні, сформованих протягом останнього десятиріччя, консервація застарілої структури зайнятості не тільки гальмують адаптацію ринку праці до інноваційних змін, а й значно ускладнюють його функціонування. Наростання кризових явищ в економіці наприкінці 2008 року спричинило стрімке скорочення обсягів виробництва, загострення структурних диспропорцій на ринку праці, обумовлене звуженням попиту, та ускладнення працевлаштування соціально вразливих верств населення (насамперед, молоді). Підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці можливе лише за умов забезпечення відповідності якості освіти вимогам роботодавців, що підтверджує актуальність дослідження проблем зайнятості молоді на ринку праці України в умовах посилення кризових явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню специфіки молодіжної зайнятості в умовах ринково орієнтованих змін в економіці країни приділялося достатньо уваги у вітчизняній економічній науці. Найбільш вагомими є здобутки в результаті наукових досліджень вітчизняних вчених-економістів Колешні Л.М., Кравченко І.С., Лібанової Е.М., Петрової І.Л., Савельєва Е.В., Савченка В.А., Семікіної М.В. У ході дослідження цих проблем науковці підкреслювали необхідність забезпечення в процесі підготовки висококваліфікованої робочої сили відповідності основних параметрів якості підготовки та професійно-кваліфікаційного рівня кадрів вимогам сучасного етапу розвитку економіки.

Підвищення ефективності підготовки висококваліфікованих спеціалістів можливе лише за умов узгодження отриманих теоретичних знань з практичними навиками роботи на робочих місцях, які відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам робочої сили, вимогам роботодавців та рівню розвитку сучасних технологій. Саме тому **метою** даної статті є аналіз проблем працевлаштування молоді на ринку праці та визначення напрямів підвищення її конкурентоспроможності в умовах посилення кризових явищ в економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування постіндустріального суспільства обумовлює необхідність перегляду не тільки технологій навчання, а й безпосередньо його змісту. Попередня система освіти забезпечувала отримання знань високої якості, які відповідали потребам розвиненого індустріального суспільства. Однак в міру прискорення змін технологій найменш мобільна частина змісту освіти швидко застаріває, що, відповідно, обумовлює необхідність систематичного оновлення знань працівників, забезпечення їх адаптованості до змін економічної кон'юнктури.

Навіть зважаючи на вплив економічної кризи, ринковий попит на висококваліфікованих працівників широкого профілю, досвідчених менеджерів та представників середньої управлінської ланки, для яких характерний високий ступінь професійної мобільності, у перспективі залишатиметься достатньо стабільним. Разом з тим здобуття вищої освіти не гарантує високої конкурентоспроможності випускників навчальних закладів на ринку праці, оскільки при виборі претендентів на заміщення вакантних посад керівники підприємств віддають перевагу спеціалістам з достатнім професійним досвідом. Особливо загострюється проблема працевлаштування молоді у зв'язку з наростанням кризових явищ в українській економіці, що призвело до скорочення обсягів загальної потреби у робочій силі, заявленої підприємствами. Зокрема, у серпні 2009 року, порівняно з аналогічним періодом 2008 року, спостерігалось скорочення кількості вакансій робітників майже на 71%, службовців – на 48,9% та осіб, що не мають професій, – на 60,8%¹. Це погіршує шанси молоді на успішне працевлаштування внаслідок більш низької конкурентоспроможності при конкурсі на заміщення вакантних робочих місць з належними умовами оплати та найму.

Серед основних причин ускладнення працевлаштування випускників навчальних закладів слід виокремити, насамперед:

- наявні диспропорції структури попиту на ринку праці, які поглиблюються внаслідок слабкості координаційних зв'язків між ринком праці та ринком освітніх послуг; невідповідності отриманої спеціальності потребам ринку праці; відсутності довгострокових економічних прогнозів змін професійно-кваліфікаційної структури робочої сили;
- посилення конкуренції на ринку праці професій та спеціальностей, по яких ведеться підготовка в навчальних закладах;
- переважно неусвідомлений підхід до вибору майбутньої професії як результат недосконалості існуючої системи профорієнтації молоді, спрямованості на отримання престижної (на даний момент) професії, яка може бути незатребувана на ринку праці у перспективі;
- недостатність практичного досвіду чи стажу роботи за спеціальністю;
- розрив між змістом освіти та вимогами з боку роботодавців;
- психологічна неготовність молоді до прийняття самостійних рішень.

Недостатня ефективність управління процесом вибору професії обумовлена, насамперед, використанням традиційної системи освіти, не адаптованої до змін вимог молоді та потреб ринку праці, нерозвиненістю системи поетапної професійної підготовки та безперервної освіти. Реформування системи освіти у напрямі підвищення конкурентоспроможності випускників сприятиме підвищенню адаптаційного потенціалу молоді, приведенню соціально-психологічних характеристик випускників у відповідність з потребами ринку праці, формуванню соціально активного стилю поведінки, тобто професійній соціалізації [1, с. 43].

¹ Дані Державного центру зайнятості України.

Необхідно зазначити, що процес адаптації випускників до умов конкретного виробництва є достатньо тривалим. В умовах нерозвиненості системи безперервної освіти теоретичні знання, отримані у навчальних закладах, потребують постійного оновлення, та, відповідно, повинні супроводжуватися удосконаленням практичних навиків роботи на виробництві. Згідно з даними вибіркового обстеження щодо соціально-економічної захищеності населення України, серед зайнятих у галузях економіки кожен сьомий працівник (14,3%) майже не використовує набуті професійні знання у своїй теперішній роботі [2]. Це підтверджує необхідність адаптації випускників до умов зайнятості на робочих місцях, які не відповідають їх підготовці.

За ринково орієнтованого розвитку економіки необхідно забезпечення балансу між підготовкою фахівців з вищою освітою та потребою в них економіки. Слід враховувати, що в умовах економічного спаду та зростання безробіття розширення сфери освіти виступає механізмом пом'якшення напруження у молодіжному секторі ринку праці. Однак ефективність застосування відповідного механізму у довгостроковій перспективі зменшується, оскільки загострюються проблеми фінансування освіти, порушується зв'язок з реальними потребами економіки [3, с. 26].

Початок ринкових реформ в освітній системі, пов'язаний із впровадженням зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО)², не ознаменувався одночасним поліпшенням ситуації на ринку освітніх послуг. Дотепер значним залишається дисбаланс прийому та випуску ВНЗ за галузями знань, що, відповідно, ускладнює працевлаштування випускників. Високий рівень заробітної плати, отримання якої гарантувала зайнятість у високоприбутковій банківсько-фінансовій сфері у докризовий період, був найбільш дієвим аргументом на користь вибору випускниками цих спеціальностей. У свою чергу, збільшення ажіотажного попиту на отримання даних спеціальностей викликало відповідне зростання обсягів пропозиції (з боку навчальних закладів), які пропонують свої послуги по підготовці фахівців, що, відповідно, посилює рівень конкуренції між ними.

Збільшення обсягів випуску спеціалістів за галузями знань може бути охарактеризовано на основі вищенаведених даних (табл. 1).

Таблиця 1

Випуск фахівців ВНЗ України за окремими галузями знань, тис. осіб

Навчальний рік Галузь знань	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	Темп приросту 2009/2001
за галузями знань— економіка, комерція та підприємництво	118,6	135,6	161,5	190,6	148,1	172,6	203,2	211,4	1,79 разу
— право	28,9	33,4	41,5	46,1	36,4	39,7	50,3	50,2	1,73разу
— інженерія	122,2	122,0	122,5	132,2	108,3	116,9	133,8	144,6	1,18 разу

Джерело: Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2008/2009 рр. //Стат. бюлетень. – К.: Держкомстат України, 2009.

² Згідно з результатами ЗНО у 2008/2009 навчальних роках, майже 8,6% від загальної кількості учасників ЗНО (які отримали нижче 124,0 балів з обов'язкового тестування з української мови та літератури) не претендували на вступ до ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

Так, частка спеціалістів, підготовлених по галузі знань “економіка, комерція та підприємництво”, у загальній чисельності випускників вищих навчальних закладів збільшилась з 28,4% у 2001/2002 навч. р. до 33,9% у 2008/2009 навч. р. Аналогічні тенденції відмічалися також у підготовці спеціалістів у сфері права, питома вага яких у загальній чисельності випускників вищих навчальних закладів зросла за той же період часу з 6,9% до 8,1%. Зростання обсягів випуску спеціалістів за цими галузями знань обумовлене, насамперед, підвищенням престижності набуття цих спеціальностей, що гарантують (на поточний момент часу) отримання достатньо високих і стабільних доходів. При цьому ринок освітніх послуг реагував на підвищення попиту на отримання цих спеціальностей відповідним зростанням обсягів пропозиції послуг навчальних закладів по підготовці фахівців даного профілю.

Натомість, за останні роки зменшилася частка спеціалістів, підготовлених по інженерних спеціальностях, у загальній чисельності випускників вищих навчальних закладів – з 29,3 % у 2001/2002 навч. р до 23,2% у 2008/2009 навч. р. [4, с. 17]. Разом з тим вирішення завдання підвищення рівня конкурентоспроможності країни обумовлює необхідність удосконалення системи підготовки інженерно-технічних спеціалістів з урахуванням потреб сучасних інформаційних технологій.

Освітні послуги мають сприяти засвоєнню випускниками сукупності знань, умінь та навиків з певної спеціальності; забезпечувати набуття нового соціального статусу в суспільстві, розвиток здатності до технологічної та психологічної самоорганізації. Це можливо лише за рахунок підвищення якості та конкурентоспроможності послуг ВНЗ, досягнення освітнім закладом конкурентної переваги перед іншими ВНЗ, що пропонують послуги, аналогічні за змістом, обсягом та призначенням, у певному сегменті ринку праці.

Слід також зазначити, що збільшення кількості абітурієнтів, які обирають престижні спеціальності, відбувається за рахунок розширення діапазону навчальних закладів як державної, так і недержавної форм власності. Так, кількість вищих навчальних закладів державної та комунальної власності, які здійснюють підготовку за даними спеціальностями, зменшилась у 2008/2009 рр. (порівняно з 2000/2001 рр.) на 16,1%, тоді як кількість недержавних навчальних закладів зросла за цей же період часу на 20,3% [4, с. 26]. Недержавні навчальні заклади, які намагалися отримати ліцензії на право навчання та видачі сертифікатів про освіту, спеціалізуються, в основному, на навчанні студентів за спеціальностями, що користуються попитом у сфері бізнесу (менеджмент, маркетинг, банківська справа, економіка, юриспруденція).

Незважаючи на здійснення моніторингу і контролю за якістю освіти державою шляхом використання системи акредитації, видачі ліцензії на право освітньої діяльності, навчальні заклади у переважній більшості намагалися та намагаються отримувати ці ліцензії, не враховуючи довгострокових тенденцій змін попиту та пропозиції на ринку праці.

Однак об’єктивний хід економічних процесів з часом стабілізує число вакансій на заміщення вільних робочих місць по престижних спеціальностях, оскільки масштаби розвитку банківсько-фінансової сфери обмежені можливостями економіки. Зокрема, у першому півріччі 2009 року (порівняно з аналогічним періодом попереднього року), зважаючи на зменшення кількості підприємств, що подали Державному центру зайнятості дані про потребу в працівниках для заміщення вільних робочих місць (на 26,7%), кількість вакантних посад у сфері фінансової діяльності скоротилася на 34,1%. Не менш важливим стримуючим фактором виступає збільшення обсягів пропозиції робочої сили певного профілю, обумовлене істотним зростанням кількості навчальних закладів, що

спеціалізуються на підготовці спеціалістів з престижних спеціальностей (економіка, правознавство, менеджмент).

Обсяги попиту на ці професії задовольняються із насиченням національного ринку праці спеціалістами даного профілю. Перевищення цього рівня може, відповідно, призвести до посилення конкуренції між ними за отримання належного робочого місця, та ще більше посилити напруженість на ринку праці. Так, згідно з даними Державного центру зайнятості України, чисельність незайнятих випускників вищих навчальних закладів, які перебували на обліку служби зайнятості протягом першого півріччя 2009 р., збільшилася (порівняно з аналогічним періодом попереднього року) на 32,3% (табл. 2).

Таблиця 2

Працевлаштування та зняття з обліку незайнятих випускників навчальних закладів, осіб

	Усього перебувало на обліку в службі зайнятості		Працевлаштовано службою зайнятості		Знято з обліку з інших причин	
	перше півріччя 2008 р.	перше півріччя 2009 р.	перше півріччя 2008 р.	перше півріччя 2009 р.	перше півріччя 2008 р.	перше півріччя 2009 р.
випускники середніх загальноосвітніх шкіл	6646	5354	2717	1360	1843	2707
випускники професійно-технічних закладів освіти	5525	13326	2174	2220	1787	6324
випускники вищих закладів освіти	15491	20495	5185	3738	5880	9825
Усього	27662	39175	10076	7318	9510	18856

Джерело: Дані Державного центру зайнятості України. Форма 2-ПН за перше півріччя 2008 р. та перше півріччя 2009 р.

Причому найвищий відсоток зареєстрованих у Державному центрі зайнятості (в якості безробітних) випускників ВНЗ становлять саме спеціалісти у галузі економіки, фінансів і права. Водночас за аналогічний період часу чисельність працевлаштованих за сприянням служби зайнятості випускників ВНЗ зменшилася на 27,9%, тоді як кількість знятих з обліку випускників (у зв'язку з відмовою від послуг служби зайнятості з особистих причин, самостійним працевлаштуванням, закінченням термінів перебування на обліку) збільшилася на 67,1% [5]. Це свідчить не тільки про обмеженість кількості вакансій із адекватними умовами найму та оплати праці, а й про слабку довіру пошукувачів роботи до результативності працевлаштування за сприянням ДЦЗ.

Не менш серйозною проблемою є відсутність моніторингу термінів перебування незайнятих випускників вищих навчальних закладів на робочих місцях, дібраних за допомогою наявного банку вакансій Державного центру зайнятості України, що не дає змоги оцінити ефективність цього працевлаштування. Зменшення кількості звертань незайнятих випускників вищих навчальних закладів до Державного центру зайнятості за сприянням у працевлаштуванні пов'язано, насамперед, з обмеженістю числа вакансій по отриманих спеціальностях. В існуючому банку вакансій, передусім, представлені заявки від підприємств на заповнення вільних робочих місць по робітничих професіях та інженерно-технічних спеціальностях, тоді як інформація від підприємств

про наявні дефіцитні вакансії практично відсутня. В умовах посилення кризових явищ у національній економіці, що призвели до стрімкого скорочення обсягів вакансій, заявлених підприємствами, можливості працевлаштування випускників ВНЗ значно обмежуються, оскільки підприємства не мають змоги наймати навіть працівників з досвідом роботи за спеціальністю.

Обмежені можливості фінансування дотацій роботодавцям у зв'язку з працевлаштуванням випускників призвели до призупинення дії Закону України „Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотацій роботодавцям”. Зростання масштабів неповної зайнятості на вітчизняних підприємствах внаслідок погіршення їх фінансового становища об'єктивно подовжує призупинення дії цього Закону. Водночас, поряд з дією об'єктивних чинників, дестимулюючим чином на процес працевлаштування випускників впливає недостатня ефективність системи освіти, невідповідність спеціальностей, які отримують молоді спеціалісти, кадровим потребам роботодавців. У цей же бік діють слабкі професійні мотивації, які у майбутньому стають причинами незайнятості дипломованих спеціалістів. Повільні темпи реформування системи вищої освіти, відсутність економічної зацікавленості ВНЗ у підготовці конкурентоспроможних працівників, їх працевлаштуванні та подальшому закріпленні на робочих місцях виступають проявами існуючого протиріччя між соціальними та професійними орієнтаціями випускників та кадровими потребами організацій, фірм і комерційних структур.

Нинішня структура випуску спеціалістів не відповідає структурі попиту на них, оскільки неможливість працевлаштування за отриманою професією, у кінцевому рахунку, призводить до дестабілізації соціальної ситуації в регіоні зі значною концентрацією незайнятої молоді. Навчальні заклади продовжують застосовувати „практику планування прийому, відштовхуючись від досягнутого обсягу підготовки, базуючись на інерції уявлень батьків про престижність професій, інтересах залучення коштів (на контрактні форми навчання)” [6, с. 146]. Зокрема, питома вага студентів вищих навчальних закладів, які навчалися за рахунок державного бюджету, у 2008/2009 рр. становила 35,3%, а за рахунок фізичних осіб – 60,8% [4, с. 16]. Стрімке зростання обсягів підготовки ВНЗ (за рахунок бюджетних та контрактних коштів) без урахування кон'юнктури попиту та пропозиції посилює напруження на регіональних ринках праці, обумовлене нерівномірністю концентрації молодіжного безробіття.

Визначення ступеня відповідності якості підготовки спеціалістів навчальними закладами можливе шляхом систематичного контролю за станом працевлаштування та подальшим продовженням терміну трудової діяльності працевлаштованих випускників за отриманою спеціальністю. Необхідно розробити механізм оцінки відповідності професійної кваліфікації випускників навчальних закладів потребам ринку праці через моніторинг професійної кар'єри випускників після закінчення ВНЗ.

У рамках моніторингу працевлаштування випускників необхідно здійснювати оцінку їх конкурентоспроможності, та, відповідно, оцінювати ефективність діяльності вищого навчального закладу. Для цього доцільно враховувати ступінь відповідності теоретико-методичної підготовки та практичних навиків, отриманих випускниками даного навчального закладу, потребам економіки (частка випускників, які не знайшли роботу після закінчення ВНЗ; частка випускників, які не працевлаштувалися за спеціальністю). Необхідним є здійснення об'єктивної оцінки результативності підготовки випускників: відповідність підготовки вимогам виробництва (тривалість зайнятості випускників на отриманому робочому місці; реалізація можливостей успішної службової кар'єри. Водночас важливо врахування суб'єктивної оцінки випускниками можливостей працевлаштування, трудового потенціалу, рівня знань та можливостей їх застосування.

За умов розбалансованості ринку праці та ринку освітніх послуг необхідна переорієнтація системи вищої школи на багаторівневу систему підготовки кадрів. Сучасна система освіти в Україні дотепер не забезпечує випереджального розвитку освіти, що передбачає підготовку спеціалістів з орієнтацією на технологічний прогрес та працівників широкого профілю, здатних швидко змінювати професію. Необхідність такого розвитку обумовлена не тільки потребою адекватно реагувати на прискорення темпів розвитку технічної бази виробництва, часті технологічні зміни, а й на зміни кон'юнктури на ринку праці.

Також важливим завданням є розробка механізму моніторингу працевлаштування випускників, складовою якого повинно виступати забезпечення координації дій навчальних закладів та роботодавців щодо досягнення збалансованості інтересів у результативному працевлаштуванні випускників, налагодження тісніших зв'язків між ними, що дасть можливість суттєво підвищити якість підготовки спеціалістів та практичного навчання.

Моніторинг працевлаштування випускників ВНЗ дає змогу регулювати й зближувати позиції роботодавців та навчальних закладів у підготовці кадрів потрібного профілю, та, відповідно, скорочувати кількість незайнятих випускників. Рівень працевлаштування випускників ще не став критерієм оцінки якості роботи вищих навчальних закладів. Ситуація може змінитися лише у разі, коли роботодавці, безпосередньо зацікавлені у підготовці фахівців відповідного рівня кваліфікації, з навиками практичної діяльності, зможуть певним чином контролювати процес підготовки цих фахівців. Разом з тим державні та місцеві органи управління мають забезпечувати формування державного замовлення з урахуванням прогнозу ситуації на ринку праці.

В Україні дотепер немає єдиного дієвого механізму регулювання процесу підготовки і працевлаштування молодих спеціалістів. Відсутність ефективної системи моніторингу розвитку системи освіти, зокрема, не дозволяє стверджувати, що офіційні статичні дані щодо працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, які навчалися за кошти державного замовлення, відображають фактичний стан справ.

Зменшенню соціальної напруженості, пов'язаної з працевлаштуванням молоді, сприятиме подальша диверсифікація структури та обсягів підготовки спеціалістів, вивчення та застосування досвіду розвинутих країн щодо переходу до системи безперервної освіти. Застосування такого підходу буде сприяти скороченню терміну адаптації випускника в умовах самостійної професійної діяльності, пошуку і отриманню першого робочого місця. Саме тому необхідно приділяти увагу активізації процесу адаптування знань та навиків, отриманих випускниками навчальних закладів, до потреб роботодавців. З цією метою слід розробляти ефективні заходи державного заохочення роботодавців – підприємств державної та недержавної форм власності – до створення робочих місць для молоді, забезпечення можливості організації виробничої практики для студентів з метою ознайомлення з виробничим процесом та подальшим їх працевлаштуванням на цих підприємствах.

Одним з напрямів координації дій цих суб'єктів виступає запровадження виробничої практики студентів ВНЗ на профільних підприємствах, що стимулюватиме їх керівництво до більш відповідального ставлення до організації практики. Насамперед, налагодження прямих зв'язків навчальних закладів з підприємствами забезпечуватиме реалізацію можливостей створення розвинутої учбово-матеріальної бази, організації стажування викладачів на цих підприємствах, сприятиме поступовій інтеграції науки та виробництва за рахунок залучення науковців – працівників ВНЗ до вирішення виробничих завдань. Також встановлення прямих зв'язків з підприємствами дасть можливість вносити

необхідні корективи до програм підготовки спеціалістів відповідно до конкретних потреб підприємств.

Нині використовуються різноманітні форми сприяння зайнятості випускників: підписання контрактів (договорів) з роботодавцями, розподіл за заявками організацій (при цьому досить часто застосовуються гарантовані співбесіди з роботодавцями), пошук місця працевлаштування за особистими контактами, працевлаштування за допомогою державної служби зайнятості, служби зайнятості ВНЗ, кадрових агенцій.

Не менш важливим наслідком посилення координації дій навчальних закладів та роботодавців щодо досягнення збалансованості інтересів у результативному працевлаштуванні випускників може бути істотне скорочення термінів адаптації молодих спеціалістів до виробничих потреб, що сприятиме закріпленню їх на виробництві, скороченню плінності кадрів.

Поширення практики роботи випускників не за спеціальністю, використання кваліфікованих кадрів не в тих сферах, для яких вони були підготовлені, означає неефективне використання державних фінансів. З одного боку, ці кошти витрачаються на підготовку надлишкової чисельності працівників за спеціальностями, що не користуються попитом на ринку праці, а по-друге, на підготовку працівників, які не планують працювати за отриманою спеціальністю. Загалом в сучасних умовах в Україні система підготовки та розподілу спеціалістів слабо корелюється з структурно-технологічними зрушеннями, які відбуваються в економіці, що посилює напруження на ринку праці, обумовлює загострення професійно-кваліфікаційних диспропорцій у структурі робочої сили, призводить до збільшення додаткових витрат на перепідготовку та підвищення кваліфікації неконкурентоспроможної молоді.

Розвиток ринкових відносин у сфері праці передбачає прискорення перебудови галузевої структури зайнятості, підвищення загальної цінності освітньої підготовки працівника. Збільшення тривалості терміну освіти молоді та більш пізній вступ до активної трудової діяльності призводить до змін вимог наймачів до робочої сили. Відбувається поступовий перехід від тактики короткострокових переваг щодо прибутків до стратегії отримання стабільних доходів в умовах конкуренції, що неминуче призводить до появи у перспективі потреби у розширенні найму молоді, професійно мобільної та високоосвіченої робочої сили. Чинник росту ціни робочої сили, особливо професійно підготовленої, діятиме в протилежному напрямі. Саме тому рівень зайнятості молоді буде складатися в результаті дії цих двох тенденцій та залежати напряму від ситуації на ринку праці.

З метою досягнення відповідності між пропозицією та попитом у молодіжному сегменті ринку праці необхідно забезпечити удосконалення системи управління підготовкою кваліфікованої робочої сили, приведення цієї системи у відповідність із загальнонаціональними та регіональними потребами у фахівцях певних спеціальностей, впровадження маркетингу спеціальностей [7, с. 25].

Для підвищення ефективності системи підготовки спеціалістів за видами економічної діяльності слід налагоджувати тісніші координаційні зв'язки між навчальними закладами та безпосередніми замовниками. Цьому найбільш сприятиме впровадження цільового навчання, що передбачає підготовку перспективних майбутніх спеціалістів на базі наявних виробничих потужностей, їх стажування без відриву від місця проживання.

Для забезпечення оптимізації параметрів системи підготовки кадрів, їх наближення до реальних потреб економіки доцільно реформувати систему освіти з урахуванням ринкових перетворень в економіці та соціальній сфері. Необхідна організація моніторингу

процесу формування попиту та пропозиції робочої сили для визначення перспективної потреби в кадрах у територіально-галузевому та професійно-кваліфікаційному аспектах. Важливим також є сприяння працевлаштуванню та адаптації до потреб ринку праці випускників навчальних закладів шляхом розширення практики контрактної системи підготовки кадрів за участю роботодавців. Це передбачає удосконалення існуючих навчальних програм з метою посилення адаптованості випускників до потреб ринку праці, підвищення їх мобільності на ринку праці за рахунок застосування прогресивних технологій пошуку роботи.

Висновки. Недосконалість діючої системи підготовки спеціалістів з вищою освітою, неврахування системою потреб економіки і попиту на ринку праці, динаміки попиту та пропозиції на ринку освітніх послуг призводить до ускладнення працевлаштування випускників навчальних закладів, потребує комплексного, послідовного державного підходу до вирішення цієї проблеми. Реформування системи вищої освіти відповідно до ринкових умов передбачає необхідність: поточного моніторингу стану ринку освітніх послуг; прогнозування обсягів підготовки фахівців за напрямками і спеціальностями відповідно до потреб економіки та розвитку ринку праці; розробки механізму заохочення і стимулювання роботодавців до працевлаштування випускників шляхом проведення гнучкої податкової, фінансової і кредитної політики; забезпечення збалансованості між необхідністю підвищення освітнього потенціалу, конкурентними потребами економіки у фахівцях з вищою освітою і бюджетними можливостями держави; сприяння підвищенню якості підготовки фахівців до світового рівня.

Входження національної системи освіти в Болонський процес посилить конкуренцію між освітніми навчальними закладами, що обумовлює необхідність підвищення рівня конкурентності освітніх послуг, оновлення змісту освіти, запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій.

Підвищення рівня конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів передбачає розробку комплексних заходів щодо забезпечення універсалізації їх підготовки на основі застосування гнучких моделей навчання, набуття додаткової спеціальності, стимулювання роботодавців до укладання контрактів та договорів на підготовку спеціалістів. І в умовах посилення кризових явищ в економіці необхідне удосконалення існуючої системи працевлаштування молоді у напрямі поліпшення нормативно-правових основ функціонування інститутів забезпечення зайнятості професійно підготовленої молоді, стимулювання роботодавців до надання вакантних робочих місць випускникам шляхом застосування податкових пільг.

Джерела

1. *Лясников Н.* Мотивы выбора профессии //Человек и труд, 2000. – № 8. – С. 42–45.
2. *Про соціально-економічну захищеність населення України, за матеріалами вибіркового обстеження* //www.ukrstat.gov.ua
3. *Коровкин А.Г., Королев И.Б.* Макроэкономический анализ взаимосвязи динамики отраслевых рынков труда и системы образования //Проблемы прогнозирования. – 2005. – №4. – С. 23–35.
4. *Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2008/09 навчального року.* – К.: Держкомстат України, 2009. – 212 с.
5. *Дані Державного центру зайнятості України.* Форма 2-ПН за перше півріччя 2008 р. та перше півріччя 2009 р.

6. Семикіна М.В. Якість знань вітчизняних кадрів в контексті взаємодії навчальних закладів і бізнесу // Ринок праці та освіта: пошук взаємодії. – К.: Таксон, 2007. – 198 с.

7. Андел І. Управління працевлаштуванням випускників навчальних закладів у регіоні // Україна: аспекти праці, –2000. – № 2. – С. 23–27.

Анотація. У статті аналізується специфіка проблем працевлаштування молоді на ринку праці в умовах економічної кризи, визначаються напрями підвищення конкурентоспроможності випускників за рахунок забезпечення відповідності якості освіти вимогам роботодавців. Обґрунтовано необхідність підвищення рівня конкурентності освітніх послуг на основі застосування гнучких моделей навчання.

Аннотация. В статье анализируется специфика проблем трудоустройства молодежи на рынке труда в условиях экономического кризиса, определяются направления повышения конкурентоспособности выпускников за счет обеспечения соответствия качества образования потребностям работодателей. Обосновано необходимость повышения уровня конкурентности образовательных услуг на основе применения гибких моделей образования.

Summary. The specific features of youth job placement under economic crisis are analyzed at the article. The main trends of graduate's competitiveness growth on the basis of high quality of education are defined. The necessity of a providing of competitiveness of education service that foresees using of flexible education models is proved. The significant reasons of complicity of youth job placement are analyzed. It's proved that existing structure of turn-out of specialists doesn't correspond demand structure. In article the necessity of educational services' improvement was argued, and diversification of structure and volume of turn-out of specialists were proposed as an important decision making. As a result of youth job placement's investigation, the monitoring mechanism of graduate's job placement was proposed. It foresees the providing of coordination between education institutions and employers concerning balancing of their interests in graduate's job placement. The improvement of youth job placement is possible only under conditions of governmental support, improvement of legislative basis, implementation of improved curricula aimed to adaptation of graduates to labour market demands. The effective measures of educational management system improvement are the creation of conditions for increase of youth labour market mobility on the basis of progressive technologies of job search.

Ключові слова: працевлаштування молоді; ринок праці; конкурентоспроможність освітніх послуг.

Ключевые слова: трудоустройство молодежи; рынок труда; конкурентоспособность образовательных услуг.

Key words: youth job placement; labor market; competitive ability of educational services.

Стаття надійшла до редакції журналу 15.09.2009р.